

AKTIVACIJA KOT KONVERGENTNI IN DIVERGENTNI PROCES REFORME DRŽAVE BLAGINJE

Povzetek: *Od sredine sedemdesetih let se države blaginje soočajo s krizo, ki ima tako ekonomski kot tudi moralni značaj. Iskanje izgubljenega ravnotežja med (ekonomsko) učinkovitostjo in (socialno) varnostjo se v zadnjem obdobju kaže predvsem v poudarjanju pomena dela oziroma participacije na trgu delovne sile za posameznikovo aktivno vključenost v družbo in družbene procese. Vpeljuje se princip aktivacije, ki postaja osrednji element preobrata »pasivne« k »aktivni« socialni politiki in povzroča reformo obstoječih konceptov zagotavljanja (socialne) varnosti in njihove povezanosti s trgom delovne sile in tako pomembno spreminja položaj posameznikov in družbenih kategorij. Vpeljane spremembe lahko označimo za paradigmatične, novo fazo v razvoju socialne politike pa lahko pojmujeemo kot aktivacijsko socialno politiko. Na ravni političnega diskurza predstavlja princip aktivacije splošni, univerzalni odgovor (tj. konvergentni proces), ki se na ravni politične prakse, to je implementacije, prevede v različne strategije in ukrepe (tj. divergentni proces). Oblikujejo se različni modeli aktivacije, ki ustrezajo v preteklosti oblikovanim različnim blaginjskim režimom. Aktivacija je tako razvojno pogojena.*

Ključni pojmi: *aktivacija, (post)moderna država blaginje, aktivacijska socialna politika, kriza države blaginje, državljanstvo.*

Uvod

Osnovni namen članka je predstavitev aktivacijske paradigme in njenega vključevanja v socialno politiko postmodernih držav blaginje.¹ Pri tem so izpostavljene razlike med konvergentno in divergentno naravo principa aktivacije. Prva se pojavlja na ravni političnega diskurza, kjer aktivacija predstavlja splošni, univerzalni odgovor na eksogene in endogene dejavnike krize države blaginje, druga pa na ravni implementacije, kjer se sprejete vrednotne orientacije prevedejo v različne aktivacijske strategije in ukrepe (t. i. modele aktivacije). Spremembe, vpeljane v socialno politiko pod vplivom političnega diskurza o aktivaciji, lahko označimo za paradigmatične, katerih posledica naj bi bilo oblikovanje nove faze v razvoju socialne politike – to je takoimenovane aktivacijske socialne politike. To je tudi osnovna teza

* Dr. Anja Kopač, raziskovalka na Fakulteti za družbene vede, Univerza v Ljubljani.

¹ Članek povzema nekatere izmed temeljnih ugotovitev, ki so obširneje predstavljene v delu avtorice »Aktivacija – obrat v socialni politiki«.

pričujočega dela, ki je povezana s spremembami, ki se dogajajo znotraj koncepta državljanstva. Analizo principa aktivacije na ravni političnega diskurza dopolnjuje tudi analiza na ravni implementacije, kjer se oblikujejo različni modeli aktivacije. Ti predstavljajo razvojno pogojeni odgovor držav blaginje na današnje izzive. Aktivacijska socialna politika na ravni implementacije tako ostaja zvesta v preteklosti vzpostavljenim relacijam med sistemi (socialne) varnosti in trgom delovne sile oziroma stopnji dopustnosti vmešavanja države blaginje v delovanje trga delovne sile, spreminja se zgolj narava te intervencije. Ta se pomika od »redistribucije dohodka« k »redistribuciji dela« oziroma priložnosti na trgu delovne sile. V zaključku so na kratko predstavljene tudi možnosti in omejitve te politike v praksi oziroma so izpostavljene nekatere njene pasti.

Kriza države blaginje: od modernizma k postmodernizmu

Spremembe, s katerimi se srečujejo postmoderne družbe, se bistveno razlikujejo od tveganj, značilnih za takoimenovane moderne družbe. Proces modernizacije je oblikoval specifične probleme, ki so zaznamovali razvoj »moderne« socialne politike, predvsem v prvi polovici 20. stoletja. Moderna socialna politika, za katero je bila značilna povečana stopnja odgovornosti države za zagotavljanje socialne varnosti in socialne blaginje, je v povojnem obdobju temeljila predvsem na konceptu socialnega zavarovanja (tj. principu reciprocitete). Sistemi socialne varnosti so delovali na predpostavki polne zaposlenosti in normalnih oziroma standardnih zaposlitvenih pogojev (tj. zaposlitev za nedoločen, polni delovni čas, s 40-urnim tedenskim delovnikom). Izražen je bil princip ekvivalence, z določeno stopnjo solidarnosti med bogatejšimi in revnejšimi, ki se je nanašal na demografsko sliko takratne povojne družbe, v kateri je prevladovala mlada populacija in je bila pričakovana življenjska doba nižja od sedanje. Sistemi so bili tudi prilagojeni takratnemu prevladujočemu družinskemu modelu, v katerem so bili moški zadolženi za zagotavljanje materialne (finančne) varnosti (*»male breadwinner model«*), ženske pa so skrbele za družino in gospodinjstvo (*»female-carer model«*).

Moderna država blaginje je bila v zlatem povojnem obdobju kapitalizma razumljena kot njegov neločljivi del, kjer so bili blaginja, enakost in polna zaposlenost v medsebojnem harmoničnem odnosu in se medsebojno niso izključevali oziroma med njimi ni bilo igre ničelne vsote (*»zero-sum game«*). Ta bolj ali manj »harmonični« odnos je temeljil predvsem na *»keynesianskem konsenzu«* (Esping-Andersen, 1996), ki je s spodbujanjem povpraševanja s strani (ekonomsko zaprte) države zagotavljal neinflacijsko gospodarsko rast, ki je omogočala polno zaposlenost. To obdobje številni avtorji enačijo s keynesiansko državo blaginje (*»Keynesian Welfare State«* – Esping-Andersen, 1996).

Vsi temeljni pogoji povojno vzpostavljenega ravnotežja med trgom delovne sile in sistemi socialne varnosti² so se v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja zač-

² Povezanost med trgom delovne sile in sistemom socialne varnosti je ključnega pomena za uspešno delovanje in splošno blaginjo (post)modernih družb (Sarfaty, 2002). Skupaj določata distribucijo virov znotraj družbe, tipe spodbud, ki so na voljo posameznikom pri njihovih ekonomskih odločitvah, in vplivata na splošni družbeni razvoj (npr. ekonomsko emancipacijo žensk, gibanje rodnosti itd). Hkrati pa so posledice njenega medsebojnega neusklajenega delovanja velike in se izražajo predvsem v brezposelnosti, revščini in socialni izključenosti.

li postopno rušiti in zaostrovati *uprašanje izključujočega odnosa med (ekonomsko) učinkovitostjo in (socialno) varnostjo*. Pojavljati se je začela takoimenovana ekonomska (fiskalna) in kasneje, v osemdesetih letih 20. st., tudi moralna kriza države blaginje. Prva se nanaša predvsem na spremenjeno razmerje med vplačniki in uporabniki (oziroma med aktivno in neaktivno populacijo), medtem ko moralna/vrednotna kriza odraža splošni negativni pogled na vlogo države blaginje pri zagotavljanju socialne varnosti in blaginje.

Kriza države blaginje je posledica predvsem strukturnih sprememb v ekonomski sferi (tj. deindustrializacija, tehnološke revolucije), procesa globalizacije (kapitala, storitev, proizvodnje in trgovine), demografskih sprememb (predvsem staranjem prebivalstva) ter sprememb v sferi družine in gospodinjstev (več o tem v Kopač, 2004).

Spremembe, s katerimi se srečujejo postmoderne države blaginje, je mogoče zaobjeti s pojmom postmodernizem, za katerega so značilni procesi, ki po Rusovem (1990: 109) mnenju »*vplivajo na večjo enakost med ljudmi in hkrati vse manjšo stopnjo uniformnosti, ki se kaže na različnih življenjskih področjih*« (slogih življenja, karierah, potrošnjah itd.). Spreminja se kontekst socialne politike. Prehod od industrijske k postindustrijski družbi (Burgguley, 1994) oziroma od fordizma k postfordizmu (Jessop, 1994; Gorz, 1999) spremljajo procesi prestrukturiranja, družbena dezorganizacija in reorganizacija, ki vplivajo tudi na državo blaginje. Postfordizem je s svojo vgrajeno fleksibilnostjo izziv za državo blaginje, saj generira nove potrebe (predvsem po prilagodljivosti in adaptabilnosti) in zahteve (predvsem po specializaciji in individualizaciji socialnih storitev), na katere morajo odgovoriti postmoderne države blaginje, če želijo držati korak z družbenoekonomski spremembami, ki oblikujejo okolje, v katerem delujejo.

Današnje postmoderne družbe se spreminjajo v »družbe tveganja« (*Risk societies* – Beck, 1992) oziroma prehajajo skozi obdobje »transformacije modernosti« od »primarne« v »sekundarno modernost« (Beck, 2000). Sposobnost prilagajanja postaja ključni mehanizem uspeha in učinkovitosti, pri tem pa ima pomembno vlogo predvsem znanje. Spremenjene družbenoekonomske in politične razmere zahtevajo spremembo obstoječih držav blaginje (predvsem njenih mehanizmov), da bodo te sposobne zagotavljati socialno integracijo, solidarnost in socialno pravičnost.

Iskanje (novega) ravnotežja oziroma preseganje igre ničelne vsote med ekonomsko učinkovitostjo in socialno varnostjo je sprva potekalo v smeri deregulacijskih politik, katere so ob koncu osemdesetih in do sredine devetdesetih let prejšnjega stoletja zagovarjale številne ugledne mednarodne organizacije, kot na primer Svetovna banka, OECD in IMF (Deacon, 2000), vendar so se socialni stroški te strategije izkazali previsoki (tj. naraščanje stopenj revščine in socialne izključenosti) in ob koncu devetdesetih let so se pojavili novi poskusi preoblikovanja socialne politike v produktivni dejavniki razvoja. Enega izmed pomembnejših načinov predstavlja prav aktivacija, ki *poudarja pomen plačanega dela* (torej participacije na trgu delovne sile) za zagotavljanje posameznikove aktivne vključenosti v družbo in družbene procese (oziroma za zagotavljanje polnopravnega državljanstva) in *povzroča reformo obstoječih konceptov zagotavljanja (socialne) varnosti in njihove povezanosti s trgom delovne sile in tako spreminja položaj posameznikov in družbenih kategorij v družbi*.

Princip aktivacije in njegove temeljne značilnosti

Pojem »aktivacija« in z njim povezane besede (aktiven, aktivirati) so predvsem politični izrazi (Pascual, 2002; Barbier, 2003), ki predstavljajo pomemben element novodobnega političnega diskurza (tj. ideologije) o reformi države blaginje, tako na ravni EU³ kot tudi v posameznih nacionalnih državah.

Pojem »aktivacija« se v političnem diskurzu in tudi v teoretični literaturi (Barbier, Ludwig-Mayerhofer, 2004; Van Berkel in Møller, 2002; Pascual, 2002; itd) uporablja za označevanje sprememb, povezanih s prestrukturiranjem države blaginje. Princip aktivacije je danes osrednji element preobrata iz pasivne k aktivni socialni politiki (oziroma t. i. »aktivacijski« socialni politiki), pri čemer izhaja iz normativne predpostavke, da je »aktivno« življenje boljše kot »pasivno« in da lahko le aktivna politika poveča možnosti ljudi za aktivno življenje in polnopravno članstvo v družbi (Hvinden, 1999). Pri tem večina teoretikov in političnih akterjev izhaja iz predpostavke (oblikovane v 90. letih), da je polnopravno državljanstvo (kot cilj države blaginje) mogoče le s sodelovanjem na trgu delovne sile. Poudarjanje (izključnega) pomena plačanega dela (torej sodelovanje na trgu delovne sile) kot temeljnega mehanizma za zagotavljanje polnopravnega državljanstva, ne glede na njegovo dejansko kakovost, postaja za vse številnejše, predvsem skandinavske avtorje, vprašljivo. V zadnjem času tako lahko zasledimo opredelitve, ki aktivacijo razumejo širše – kot participacijo v družbi, pri čemer ta vključuje poleg plačanih oblik dela tudi neplačane oblike, kot je na primer sodelovanje v neformalni/civilni sferi. V tem primeru govorimo o takoimenovani socialni aktivaciji,⁴ ki izhaja iz širšega koncepta dela in zagotavlja socialno integracijo posameznikov v Dürkheimovem smislu.⁵

Vpeljani princip aktivacije s poudarjanjem pomena participacije na trgu delovne sile za doseganje polnopravnega državljanstva spreminja *temeljno logiko socialne politike* (od zagotavljanja »varne« izključenosti s trga delovne sile, k zagotavljanju »vključenosti« na trg delovne sile) in postavlja v ospredje nove vrednotne usmeritve, ki posledično *determinirajo njene cilje* (tj. zagotavljanje višje stopnje zaposlenosti in aktivnosti) in *izpeljane strategije ter ukrepe*, ki so usmerjeni k zagotavljanju rekomodifikacije delovne sile (npr. pogojevanje socialnih prejemkov s posameznikovo pripravljenostjo do dela oziroma sodelovanja v (re)integracijskih ukrepih itd.) in/ali odpravljanju »napak« pri delovanju trga delovne sile (npr. finančne spodbude za delo, zmanjševanje »velikodušnosti« sistemov socialne varnosti itd).⁶

³ Na ravni EU se pojem aktivacije uporablja predvsem v povezavi z evropsko strategijo zaposlovanja in reformo evropskega socialnega modela.

⁴ Pojem »socialna aktivacija« se je prvič pojavil že leta 1999, ko so ga uporabili Van Berkel, Coenen in Dekker (1999: 89) v povezavi z zagotavljanjem 'participacije' dolgotrajno brezposelnim osebam (in drugim težje zaposljivim skupinam) v neplačanih bolj kot plačanih aktivnostih. Ideja se je pojavila zaradi problematičnosti zaposlovanja težje zaposljivih oseb, ki potrebujejo posebne, prilagojene programe in ukrepe, in za katere pogosto cilj vključevanja na trg delovne sile niti ni realno izvedljiv.

⁵ Po Dürkheimovi tradiciji je socialno integracijo moč opredeliti kot »participacijo v različnih oblikah produktivnih socialnih mrež, ki niso povezane le s plačnim delom, temveč tudi z družinskim delom, kulturnimi aktivnostmi in prostovoljnimi delom« (Van Berkel in Møller, 2002: 6).

⁶ Več o tem v Kopač, 2004.

Vpeljevanje principa aktivacije v socialno politiko postmodernih družb (tj. takoimenovana aktivacijska socialna politika) povzroča številne spremembe, ki se odražajo na vseh ravneh, to je na makro, mezo in mikro ravni. Na sistemski ravni se spreminja odnos med sistemi (socialne) varnosti in trgov delovne sile, kar se izraža na individualni ravni – to je v položaju posameznikov in družbenih kategorij, spreminjata pa se tudi vloga in pomen institucij države blaginje (tj. mezo raven). Aktivacijska socialna politika tako vključuje tri različne dimenzije, to je aktiviranje posameznikov, sistema in institucij. Aktiviranje posameznikov se nanaša na ustvarjanje okolja, ki posameznike spodbuja k delu, torej gre za reformo odnosa med posameznikom in državo (tj. koncept državljanstva in vprašanje odnosa med pravici in dolžnostmi), pri aktiviranju sistema gre za odpravljanje »napak« pri delovanju trga delovne sile, torej za reformo povezanosti med sistemi zagotavljanja varnosti⁷ in trgov delovne sile, pri aktiviranju institucij pa gre predvsem za zagotavljanje uspešne in učinkovite implementacije aktivacijske politike v praksi.

Model konceptualizacije aktivacije: med konvergentnostjo in divergentnostjo

Zaradi mnogoplastnosti uvedenih sprememb pojma »aktivacija« ni mogoče enoznačno opredeliti. Cilj konceptualizacije aktivacije je zaobjeti njene različne vidike oziroma ravni ter jih logično povezati v smiselno celoto, iz katere bo moč razbrati značilnosti postmoderne socialne politike na ravni političnega diskurza in na ravni prakse oziroma bo mogoče vzpostaviti ločnico med konvergentno in divergentno naravo principa aktivacije.

V ta namen bo uporabljen klasični model oblikovanja (javne) politike⁸ (tj. policy proces), ki ločuje dve fazi, to je fazo političnega diskurza (*»policy-making«*) in implementacije⁹ (oziroma prakse), in vsaki pripisuje različne naloge. V fazi diskurza se (iz)oblikujejo vrednotne orientacije oziroma temeljni principi, ki določajo cilje, ti pa se nato v izvedbeni fazi preoblikujejo v strategije in specifične ukrepe. Na podlagi tega modela je možno *koncept aktivacije razdeliti na dve ključni dimenziji, to je aktivacijo kot vrednotno orientacijo in cilj ter aktivacijo kot strategijo in ukrep* (glej tabelo 1). Koncept aktivacije je kot princip znotraj socialne politike tako analiziran z vidika različnih faz oblikovanja javne politike.

⁷ Varnost se zagotavlja prek različnih sistemov, pri čemer javni sistemi socialne varnosti (tj. sistem socialnih pomoči in sistem socialnega zavarovanja) predstavljajo enega izmed najpomembnejših redistributivnih mehanizmov države, ki pa nikakor ni edini, in katerega pomembno dopolnjujejo pravice iz delovnega razmerja, sistem minimalnih plač in davčni sistem (Glej Kopač, 2004).

⁸ T. i. klasični model oblikovanja javne politike je bil oblikovan na začetku 20. stoletja. Ta vidi celotni politični proces (*»policy process«*) zelo poenostavljeno – kot hierarhični, linearni proces, kjer so posamezne faze procesa medsebojno ločene (tj. faza formulacije in implementacije). Koncept »klasičnega« modela policy procesa predstavlja veliko poenostavitev in je njegova »uporabna« vrednost zgolj v ilustracijskem potencialu v primeru konceptualizacije principa aktivacije na različnih ravneh oziroma dimenzijah.

⁹ Faza implementacije se nanaša na implementacijo vrednotnih orientacij v strategijo in ukrepe in ne na vprašanje dejanske izvedbe teh ukrepov.

TABELA 1: Model konceptualizacije principa aktivacije

Faze v procesu oblikovanja javne politike (klasični model)	Naloge v procesu oblikovanja javne politike	Dimenzije koncepta aktivacije
Politični diskurz	VREDNOTNE ORIENTACIJE (ideologija)	Aktivacija kot vrednotna orientacija
	CILJI	Aktivacija kot cilj
Implementacija (praksa)	STRATEGIJE	Aktivacija kot strategija
	UKREPI	Aktivacija kot ukrep

Aktivacija kot vrednotna orientacija in cilj – Nova faza v razvoju socialne politike?

Danes vse pogosteje govorimo o »novi politiki blaginje« (»New politics of Welfare« – Jordan, 1998) in o premiku od »keynesianske« države blaginje k »schumpeterjanski« državi dela (Jessop, 1994) ter o premiku od »države blaginje« (»welfare state«) k »državi dela« (»workfare state«) oziroma od »kompenzacijske države blaginje« k »aktivacijski državi blaginje« (Geldof, 1999). Socialna politika se mora prilagoditi potrebam po fleksibilnosti in mednarodnim omejitvam, v ospredje stopa predvsem pravica (dolžnost) državljanov do dela oziroma sodelovanja na trgu delovne sile (tj. rekomodifikacija) in ne več pravica do blaginje v smislu dekomodifikacije.¹⁰ Vzpostavlja se »novi model socialne intervencije« (Pascual, 2002), ki temelji na preoblikovanem družbenem vprašanju, ki posledično spreminja temeljne koncepte, kot so »koncept brezposelnosti« (o brezposelnosti kot strukturnem problemu – tj. pomanjkanju delovnih mest, k brezposelnosti kot individualnem problemu – tj. pomanjkanja zaposljivosti), »koncept varnosti« (od »varstva pred tveganji« k razumevanju varnosti kot »spodobnosti za spremembo«), »koncept državljanstva« (od poudarjanja pravic k poudarjanju dolžnosti), »koncept države blaginje« (od solidarnosti oz. kolektivne odgovornosti kot osnovi za intervencijo na trg delovne sile, k poudarjanju odgovornosti posameznikov) in njihove medsebojne relacije.

Znotraj socialne politike vpeljeni princip aktivacije oziroma aktiviranja poudarja pomen dela/zaposlitve kot temeljnega mehanizma za preprečevanje izključnosti in promoviranje vključenosti. Kot tak pomeni novo vrednotno orientacijo, ki spreminja temeljno paradigmo socialne politike, saj pomeni premik od zagotavljanja varnosti prek dohodka k zagotavljanju participacije prek dela (Van Berkel in Møller, 2002; Van Berkel, Coenen in Dekker, 1999) Socialna pravičnost se v družbi ne zagotavlja več primarno preko redistribucije dohodka (tj. rezultatov), temveč prek redistribucije dela (tj. priložnosti). To povzroča tudi premik od pasivne (tj. politika, ki je usmerjena k zagotavljanju virov za preživetje tistim, ki si jih zaradi

¹⁰ Koncept »dekomodifikacija« je prvi vpeljal Polany (1944), pozneje je nadaljeval s tem delom neomarksist Offe (1972, 1984), končno pa ga je Esping-Andersen v svojem najodmevnejšem delu »Three Words of Welfare Capitalism« (1990) operacionaliziral tako, da meri stopnjo, do katere država blaginje omejuje moč trga delovne sile, z dodeljevanjem upravičenj (tj. socialnih pravic), ki so neodvisna od posameznikove participacije na trgu delovne sile. Dekomodifikacija tako pomeni enega izmed načinov operacionalizacije Marshallovega koncepta socialnih državljanjskih pravic (Esping-Andersen, 1999). Dekomodifikacija se tako nanaša na možnost posameznikov ali gospodinjstev, da živijo dostojno življenje, ne glede na njihovo stopnjo participacije na trgu delovne sile. Dekomodifikacija je povezana z brezpogojno oziroma univerzalno naravo socialnih pravic.

različnih razlogov ne morejo zagotoviti sami) k aktivni socialni politiki (tj. politika, ki se v prvi vrsti ukvarja s pravico in/ali dolžnostjo do participacije v družbi, predvsem na trgu delovne sile).

Osrednji cilj socialne politike, ki jo izvaja aktivna država blaginje, postaja reko-modifikacija in ne več dekomodifikacija delovne sile, kar preusmerja socialno politiko od politike *ex post* k politiki *ex ante*, s težnjo izboljševanja posameznikovih možnosti za integracijo na trg delovne sile, predvsem njihove stopnje zaposljivosti. Ključna strategija socialne politike tako postajata doseganje socialne vključenosti, predvsem s sodelovanjem na trgu delovne sile, ter zagotavljanje ekonomske konkurenčnosti (Hvinden, 1999).

Odnos med ekonomsko in socialno politiko se spreminja, kot poudarja Jessop (1994), pri čemer se izpostavlja potreba po prilagoditvi socialne politike spremenjenim družbenoekonomskim in političnim razmeram, zlasti v smislu reorientacije od zagotavljanja dohodkov k zagotavljanju zmožnosti za participacijo na trgu delovne sile. Socialna politika se mora prilagoditi potrebam ekonomske politike, kjer pomenijo investicijo predvsem vlaganja v izobraževanje in usposabljanje (torej ponudbeno stran) in ne več, tako kot v preteklosti, vlaganja v potrošnjo (torej stran povpraševanja). Socialna politika mora (na nek način) »dohiteti« ekonomsko politiko, ki je svoje temeljne cilje in mehanizme regulacije že prilagodila novemu globalnemu redu. Vpeljevanje aktivacijskega principa znotraj socialne politike pomeni prav to, poskus usklajevanja socialne politike z ekonomsko, na način, ki bi omogočal preseganje obstoječega izključujočega se odnosa med učinkovitostjo in varnostjo in bi prispeval k preoblikovanju socialne politike v »*produktivni dejavnik razvoja*«. Slednje poudarja predvsem Evropska komisija pri reformi obstoječega evropskega socialnega modela.

Spremembe, vpeljane v socialno politiko pod vplivom političnega diskurza o aktivaciji lahko označimo za paradigmatične (strukturne) oziroma spremembe tretjega reda.¹¹ Te zaznamuje »*radikalni preobrat v hierarhiji ciljev in vzpostavljenih mehanizmih, s katerimi naj bi se dosegali zastavljeni cilji*« (Hall, 1993: 284). Vpeljane spremembe vodijo k oblikovanju nove faze v razvoju socialne politike, takoimenovano »aktivacijsko« socialno politiko.

Temeljni cilj aktivacijske socialne politike se nanaša na zmanjševanje tveganj in negotovosti, značilnih za globalne postmoderne družbe, kjer postaja ključnega pomena sposobnost hitrega in učinkovitega prilagajanja spremenjenim razmeram, torej fleksibilnost vseh akterjev na trgu delovne sile ter njihova stopnja kompetentnosti in učinkovitosti. *Funkcija* »aktivacijske« socialne politike je proaktivna (*ex ante*) in se nanaša na ustvarjanje možnosti in priložnosti za posameznikovo vklju-

¹¹ Hall (1993) je razvil koncept *tristopenjskega reda sprememb* (*»third order change«*), ki ločuje tri različne stopnje sprememb znotraj politike. Nastajanje sprememb znotraj politike je povezal s procesom »socialnega učenja«, pri čemer se ta proces nanaša na zavestni poskus prilagajanja ciljev in/ali instrumentov politike preteklim izkušnjam in novim informacijam. Sprememba prvega reda prinaša zgolj spremembe znotraj obstoječih mehanizmov (npr. spremenjena višina in trajanje denarnih prejemkov), sprememba drugega reda vpeljuje nove mehanizme (ki lahko, odvisno od razvoja, vodijo tudi k spremembi splošnih principov in logike), sprememba tretjega reda posega najgloblje v dani institucionalni okvir, saj spreminja temeljne cilje in vpeljuje nove principe, na katerih sloni posamezna (npr. socialna) politika.

čevanje v družbene procese, še zlasti na trg delovne sile, ki velja za temeljni mehanizem zagotavljanja socialne vključenosti v družbo. *Temeljno področje delovanja* »aktivacijske« socialne politike je (aktivna) politika zaposlovanja, usmerjena predvsem k ponudbeni dimenziji, torej delovni sili in njihovi zaposljivosti in fleksibilnosti (tj. ustvarjanju človeškega kapitala), ki postajata temeljna pogoja za posameznikovo uspešno vključevanje in sodelovanje na trgu delovne sile. *Predmet redistribucije* »aktivacijske« socialne politike so priložnosti na trgu delovne sile (oziroma delovna mesta), *inštrument* pa zagotovljena pravica do sodelovanja na trgu delovne sile in/ali v (re)integracijskih ukrepih. Pri tem je pravica mnogokrat tudi dolžnost. Aktivacijska socialna politika tako dopolnjuje Kolaričevo (1990) in Rusovo (1990) generično definicijo socialne politike, ki vključuje ubožno/dobrodavno, (za)varovalno in blaginjsko socialno politiko¹² (glej tabelo 2).

TABELA 2: Osnovne dimenzije razvojnih modelov socialne politike*

	Razvojni modeli			
	Dobrodelni	Zavarovalni	Blaginjski	Aktivacijski
Dimenzije				
Cilj	Zadovoljitev osnovnih potreb	Zmanjšanje industrijskih in urbanih tveganj	Socialna blaginja oziroma kakovost življenja	Zmanjševanje postindustrijskih tveganj, povezanih z naraščajočo negotovostjo okolja, ki zahteva visoko stopnjo fleksibilnosti
Funkcija	Demarginalizacija revnih, marginalnih skupin	Zaščita in vzdrževanje dohodkov	Socialna integracija na osnovi nadindividualne solidarnosti	Zagotavljanje socialne vključenosti – tj. ustvarjanje priložnosti/možnosti za participacijo posameznikov na trgu delovne sile
Področje	Sistem javne pomoči	Socialno varstvo in zavarovalnice	Družbene dejavnosti	(Aktivna) politika zaposlovanja
Predmet distribucije	Osnovne potrebe	Industrijski in urbani riziki	Storitve	Priložnosti na trgu delovne sile (oz. delovna mesta)
Instrumenti	Zagotovljeni minimalni standardi	Socializacija oziroma kolektivizacija rizikov	Enak dostop do nedeljivih javnih dobrin	Pravica do sodelovanja na trgu delovne sile in/ali v (re)integracijskih ukrepih
Temeljni princip	selektivnost	recipročnost	univerzalnost	aktivacija

* Tabela je narejena na osnovi Rusove generične definicije socialne politike (190:183), dodana pa je aktivacijska socialna politika in dimenzija principa.

Pri tem je potrebno poudariti, da so posamezne faze razvoja socialne politike kumulativne, to pomeni, da vsaka naslednja faza vključuje tudi elemente svoje

¹² Poleg omenjenih modelov socialne politike Rus (1990) ločuje tudi t. i. izenačevalni model, ki je bil značilen za realsocialistične družbe. Ta model je radikalno drugačen in ne upošteva preteklega razvoja (torej je nekomulativen).

predhodnice. Današnja socialna politika, poimenovana kot »aktivacijska« socialna politika, tako vsebuje elemente vseh preteklih faz (tj. dobrodelne, zavarovalne in blaginjske) in prav dinamika njihovega prepletanja je lahko eno izmed meril ločevanja obstoječih držav blaginje oziroma njihovega klasificiranja v različne tipe / režime blaginje. Za učinkovitost in uspešnost današnje socialne politike je ključno vprašanje doseganja pravega razmerja med (za)varovalno, to je bolj pasivno politiko, ki je prevladovala do nedavnega, in novejšo, aktivacijsko politiko, ki bo omogočalo vključevanje posameznikov na trg delovne sile in hkrati spoštovalo njihovo temeljno pravico do socialne (dohodkovne) varnosti in pravico do svobodne izbire zaposlitve.

Tezo o aktivacijski socialni politiki kot novi fazi v razvoju socialne politike je moč povezati tudi s spremembami, ki se odvijajo znotraj koncepta državljanstva – kjer gre za premik od poudarjanja pravic k poudarjanju dolžnosti oziroma vzpostavljanje recipročnosti med pravicami in dolžnostmi (več o tem v Kopač, 2004). Socialno državljanstvo po mnenju večine teoretikov namreč konstituira ključno idejo države blaginje (Esping-Andersen, 1990; Kvist, 2000; Cox 1998) in spremembe v paradigmi državljanstva nujno vodijo tudi k spremembam na ravni socialne politike in države blaginje.

Koncept državljanstva oziroma razmerje med pravicami in dolžnostmi ni konstantno in se spreminja v času, prav tako narava tega odnosa. To predstavlja pomemben dejavnik evolucije socialne politike in držav blaginje. V obdobju ubožne/dobrodelne socialne politike je bil tako vpeljan *princip selektivnosti*, ki je pogojeval socialne pravice z ugotovljeno oziroma izkazano potrebo po pomoči, v obdobju (za)varovalne socialne politike je prevladoval *princip reciprocitete*, katere mu je v obdobju blaginjske socialne politike sledil *princip univerzalnosti oziroma brezpogojnosti*, danes pa se vpeljuje *princip aktivacije*. Ta izhaja iz logike, da so pravice posameznikov omejene s pravicami ostalih članov družbe, dolžnosti pa so legitimne, saj imajo davkoplačevalci/državljeni pravico, da država ravna z njihovim denarjem odgovorno. Cox (1998: 12) te spremembe označuje kot prehod od razumevanja pravic (tj. upravičenj) kot »brezpogojnih zahtev« (*»absolute claims«*) k razumevanju pravic v smislu »dogovorjenih zahtev« (*»negotiated claims«*), ki poleg spoštovanja svobode in avtonomije posameznika upoštevajo lete tudi od drugih članov skupnosti.

Obstajajo različne diskusije o upravičenosti oziroma dopustnosti pogojevanja posameznikovih pravic z dolžnostmi, pri čemer obstajata dva nasprotna pola teoretikov. Prvi, med katerimi velja omeniti predvsem Dahrendorfa (1994) in Esping-Andersena (1990; 1996; 1999), poudarjajo nezdružljivost socialnih pravic z dolžnostmi in izpostavljajo državljanstvo kot »družbeno pogodbo«, pri čemer je vloga socialnih pravic zaustavitev »nevidne roke trga« kot tudi »vidne roke« vladarjev, ki govorijo ljudem, kaj naj delajo in česa ne smejo delati. Brezpogojna narava socialnih pravic je po njihovem mnenju ključ do svobode posameznikov. Drugi, med katere sodijo Giddens (1998), Dwyer (2000) in drugi, pa poudarjajo neposredno povezanost pravic z dolžnostmi in njihovo neločljivost. Pri tem pa se vsi sklicujejo na T. H. Marshalla in njegov znameniti esej *»Citizenship and Social Class«* (1950), s katerim je postavil temelje koncepta državljanstva.

Na ravni političnega diskurza, znotraj katerega se oblikujejo vrednotne orientacije in cilji, je moč tako aktivacijo označevati kot univerzalni odgovor postmodernih držav blaginje na endogene in eksogene dejavnike, pri čemer gre za proces konvergence. Vsekakor pa analiza na ravni političnega diskurza ne daje odgovora o dejanski naravi aktivacije, saj se vrednotne orientacije in cilji prevedejo v prakso na različne načine in imajo različne posledice za posameznika in družbene kategorije. Vprašanje torej je, na kakšne načine se aktivacija kot vrednotna orientacija, ki poudarja pomen dela za posameznikovo aktivno vključevanje v družbo in družbene procese in kot cilj, ki stremi k doseganju višjih stopenj zaposlenosti in aktivnosti, prevede v strategije in ukrepe oziroma, kakšne modele aktivacije lahko najdemo v praksi.

Aktivacija kot strategija in ukrep – razvojna pogojenost reforme držav blaginje?

V procesu implementacije vrednotnih orientacij in ciljev stopijo v ospredje različni akterji, institucije in njihovo medsebojno razmerje, ki sooblikuje končno naravo aktivacije. Po mnenju institucionalnih teoretikov (razvoja) države blaginje (Esping-Andersen, 1996; Palier, 2001; Scharpf in Schmidt, 2000; Ferrera in Rhodes, 2000; Pierson, 2001) je vsaka reforma države blaginje, torej tudi aktivacija, »ujetnik« institucionalnozgodovinskega okvira države blaginje oziroma režima blaginje, ki določa temeljne principe in »kritične« točke sistema ter tako, posledično, določa izzive držav blaginje in možne oziroma sprejemljive oblike odziva. To so aktivacijske strategije in ukrepi, ki pomenijo prilagajanja sistema razmeram spremenjenega družbenoekonomskega in političnega konteksta. V tem kontekstu govori Esping-Andersen (1996) o tipih države blaginje (oziroma režimu blaginje) kot »zaledenelih pokrajinah« (*»frozen landscapes«*).

Na ravni implementacije principa aktivacije poteka proces divergence, katerega rezultat so različni 'modeli aktivacije'¹³ (Pascual, 2002). Zanimivo vprašanje pri tem je, ali vzpostavljeni modeli aktivacije soupadajo s klasičnimi tipologijami tipov / režimov držav blaginje ali jih ti presegajo.

Pregled obstoječih aktivacijskih strategij in ukrepov v praksi (glej Kopač, 2004), pokaže, da je možno idealtipsko ločevati dva različna modela aktivacije, takoimenovani univerzalni in liberalni model.

Prvi to je liberalni model, je posledica (neo)liberalnih principov, kjer prevladuje trg delovne sile in je vloga države blaginje močno omejena, rezidualna. Izključnost s trga delovne sile je razumljena predvsem kot osebni problem,¹⁴ pri čemer so družbenoekonomski razlogi zanemarljivi. Brezposelnost (oziroma neaktivnost) je tako posledica pomanjkanja morale oziroma pravega odnosa posameznika do dela (t. i. negativna aktivacija). V skladu s tem prepričanjem se »aktivacijska« politika usmerja (predvsem) na oblikovanje ukrepov za spremembo posameznikovega odnosa do dela (npr. vpeljevanje novih oblik socialne kontrole in pogojevanje upravičenosti do socialnih prejemkov s posameznikovo pripravljenostjo do dela, zniževanje višine in omejevanje trajanja socialnih prejemkov itd.). Gre za aktivaci-

¹³ Modeli aktivacije vključujejo različne aktivacijske strategije in ukrepe.

¹⁴ Pomanjkanje fleksibilnosti, prilagodljivosti oziroma zaposljivosti naj bi bila posameznikova krivda, ki je posledica njegovega odnosa do dela.

jo, ki izpostavlja elemente discipliniranja (oziroma 'motiviranja') državljanov in se kaže v obligatorni naravi (mnogokrat poimenovani kot »workfare«). Številni avtorji označujejo omenjeni »aktivacijski« diskurz kot moralistični (Pascual, 2002), saj uporabljaja predvsem podobe »podrazreda« in »kulturo odvisnosti«. ¹⁵

Drugi, takoimenovani univerzalni model pa je posledica (neo)socialdemokratskih vrednotnih orientacij, kjer prevladujejo vrednote enakosti in kjer zagotavljanje socialne pravičnosti nikoli ni bilo prepuščeno zgolj trgu delovne sile. Izključnost predstavlja strukturni problem, ki zahteva aktivno vlogo države (blaginje), zlasti z omogočanjem posameznikom, da prilagajajo svoje sposobnosti in znanja potrebam trga delovne sile. Funkcija države je tako zagotavljanje redistribucije priložnosti oziroma redistribucija dela prek vlaganja v razvoj človeškega kapitala. Aktivacijski ukrepi so, v skladu s tem principom, usmerjeni predvsem k dvigovanju posameznikove stopnje zaposljivosti z oblikovanjem različnih programov usposabljanja in izobraževanja (t. i. aktivna politika zaposlovanja, usmerjena predvsem k ponudbeni strani). Govorimo torej lahko o neki obliki »blaginje, temelječe na izobraževanju in usposabljanju« (*»learnfare«* – Madsen, 2002), ali kot je to poimenoval Jordan (1996, v Lødemel in Trickey, 2001: 9) – *»trainfare«*. ¹⁶

Liberalnemu modelu aktivacije se v praksi, na evropskih tleh, najbolj približa Velika Britanija – torej predstavnica liberalnega tipa države blaginje, kjer prevladujejo ukrepi, usmerjeni k aktiviranju posameznikov prek trga delovne sile in poudarjajo posameznikovo primarno odgovornost za neodvisno življenje. Aktivacijski ukrepi, sprejeti v Veliki Britaniji, imajo po mnenju Deacona (1998, v Judge, 2001) tri temeljne cilje: prvič, povečati možnosti zaposlitve za tiste, ki so odvisni od socialne podpore (to so programi New Deal); drugič, spremeniti odnos in motivacijo brezposelnih (in tudi drugih neaktivnih kategorij) do dela in iskanja dela (to je leta 1996 sprejet zakon o iskalcih zaposlitve – Jobseekers Act); ter tretjič, reformirati davčni sistem in sistem socialne varnosti na način, ki bo omogočal izboljšanje finančnih spodbud za delo (*»making work pay«*) tako za delodajalce kot tudi delojemalce. Finančne spodbude za delo predstavljajo najpomembnejši vidik aktivacije v britanskem blaginjskem sistemu in vključujejo široko paleto različnih ukrepov, usmerjenih k aktiviranju sistema in posameznikov. Ključni cilj teh je vključitev vseh sposobnih za delo na prožni trg delovne sile ter (posledično) zmanjševanje njihove revščine in socialne izključenosti. ¹⁷

¹⁵ To stališče najbolj jasno izraža nova desnica, ki poudarja »odgovorno vedenje« (Mead) kot temeljni pogoj za posameznikovo upravičenost do socialnih pravic, saj naj bi brezpogojne socialne pravice vodile k disfunkcionalnemu vedenju posameznikov (več o tem v Kopač, 2004).

¹⁶ V literaturi najdemo tudi ožje definicije aktivacije, ki obsegajo zgolj strategije in ukrepe, osredotočene k »motiviranju« oziroma »discipliniranju« posameznikov (tj. liberalni model), medtem ko strategije in ukrepe, prednostno usmerjene k dvigovanju zaposljivosti posameznikov (tj. univerzalni model) umeščajo med takoimenovane politike zmožnosti (*»capabilities policy«*) ali politike omogočanja (*»enabling policy«*). Po mojem mnenju je širša definicija aktivacije primernejša, saj obe politiki – *»workfare«* in *»learnfare«* ter sprejete strategije in ukrepi, ki jih lahko umestimo v liberalni in univerzalni model, vključujejo enake cilje – to je predvsem doseganje višje stopnje aktivnosti in zaposlenosti.

¹⁷ V Veliki Britaniji se kot posledica dereguliranega trga delovne sile pojavlja veliko število revnih med zaposlenimi (*»working poor«*).

Univerzalni model je moč, z večjimi ali manjšimi odstopanji, najti v skandinavskih državah, to je Švedski, Norveški, Danski – torej državah, ki sodijo v socialdemokratski režim blaginje. Tam aktivacijski ukrepi temeljijo na ravnotežju med posameznikovimi in družbenimi zahtevami in so usmerjeni predvsem k povečevanju možnosti posameznikov za vključevanje na trg delovne sile (Halvorsen in Jensen, 2004; Kopač, 2004). Prevladujejo ukrepi aktivne politike zaposlovanja, katere temeljni cilj je dvig človeškega kapitala in opolnomočenja posameznikov. Osredotočeni so lahko k delu ali k izobraževanju. Prvi vključujejo različne oblike subvencioniranih zaposlitev, kjer je posameznik, ki prejema socialne prejemke, začasno zaposlen v zasebnem ali javnem podjetju ali pa sodeluje v občinskih zaposlitvenih projektih, drugi, torej izobraževalno usmerjeni ukrepi, pa so posebno oblikovani programi izobraževanja ali usposabljanja. Poleg omenjenih ukrepov se za aktivacijo šteje tudi sodelovanje v različnih drugih organiziranih aktivacijskih programih (t. i. programi rehabilitacije) in prostovoljnih neplačanih aktivnostih. Aktivacija tako poteka predvsem k večji decentralizaciji in individualizaciji aktivne politike zaposlovanja (tj. aktiviranje aktivne politike zaposlovanja), pri čemer je koncept dela razumljen širše in vključuje tudi druge aktivnosti poleg plačanega dela.

Liberalni in univerzalni model aktivacije je moč »prenesti« v začrtani okvir obstoječih blaginjskih režimov, problem pa nastane v primeru konservativno-korporativističnega oziroma kontinentalnega blaginjskega režima, kjer vpeljane aktivacijske strategije in ukrepi predstavljajo mešanico liberalnih in socialdemokratskih pristopov (Barbier in Ludwig-Mayerhofer, 2004; Kopač, 2004). V posameznih državah, predstavnicah kontinentalnega režima, najdemo različne ukrepe, usmerjene k aktiviranju sistema predvsem prek zniževanja visokih stroškov dela¹⁸ (kot na primer: subvencioniranje socialnih prispevkov za različne rizične kategorije, deregulacija trga delovne sile itd) ter ukrepe, namenjene aktiviranju posameznikov. Slednji so povezani tudi z ukrepi aktiviranja javnih institucij, zlasti zavodov za zaposlovanje. Kontinentalne države, katere predstavljajo konservativno-korporativistični tip države blaginje, do sedaj še niso razvile svojega specifičnega modela aktivacije. Vpeljevanje principa aktivacije v prakso zaznamuje postopnost (večja kot v primeru drugih držav) in odsotnost koordiniranega pristopa, ki bi združil različna področja politike (trg delovne sile, ekonomijo, davke, družino in socialno varnost) in tako dosegel globbo in učinkovitejšo reformo celotnega sistema povezanosti med varnostjo/blaginjo in delom. To bi lahko pojasnili s prevladujočo tezo (Daly, 2001; Prior in Sykes, 2001) o večji stopnji odpornosti Bismarckovega sistema socialnega zavarovanja v primerjavi s sistemi, izhajajočimi iz Beveridgeovega koncepta socialne varnosti.

Kakor koli, sprejete aktivacijske strategije in ukrepi predstavljajo razvojno pogojeni (*»path-dependent«*) odgovor obstoječih režimov blaginje, na spremenjeni družbenoekonomski in politični kontekst. Vpeljana aktivacijska socialna politika ostaja bolj ali manj zvesta v preteklosti vzpostavljenim relacijam med sistemi (socialne) varnosti in trgom delovne sile oziroma stopnji dopustnosti vmešavanja

---

¹⁸ Visoki stroški dela oziroma delovne sile so povezani z Bismarckovim sistemom socialnega zavarovanja.

države blaginje v delovanje trga delovne sile, spreminja pa se narava te intervence. Ta se odmika od zagotavljanja »redistribucije dohodkov« k »redistribuciji dela« oziroma »priložnosti na trgu delovne sile«.

Zaključek: aktivacija kot nov mehanizem zagotavljanja solidarnosti v post-modernih družbah

Princip aktivacije ne predstavlja nekaj povsem novega v razvoju socialne politike. Socialne pravice so bile (vsaj do določene mere) vedno povezane z dolžnostmi, pri čemer so se skandinavske države, s svojim institucionalnim modelom države blaginje, najbolj približale konceptu univerzalnih socialnih pravic. Blaginjska socialna politika je tako zagotavljala univerzalne socialne pravice, pri čemer pa univerzalnost ne pomeni tudi brezpogojnosti, saj so bila upravičenja vedno pogojena, če ne kako drugače, pa s statusom državljanstva. Poleg tega se univerzalnost nanaša predvsem na zagotavljanje socialnih pravic *VSEM pod ENAKIMI POGOJI* in ne brezpogojno, kot se to pogosto interpretira.

Danes so se tako spremenili predvsem *pogoji*, ki se bolj kot v preteklosti povezujejo s primarno odgovornostjo posameznikov za samostojno in neodvisno življenje. Koncept državljanstva se premika od liberalne k bolj komunitaristični tradiciji, ki poudarja pomen posameznikovega doprinosa k skupni blaginji. Reinterpretira se koncept socialne pravičnosti in svobode posameznikov. Pri tem je potrebno izpostaviti, da predstavlja socialna politika odsev prevladujočih družbenih norm in vrednot in je tako rezultat oziroma posledica stvarnosti.

Premik od univerzalnosti k aktivaciji lahko razumemo kot odgovor na ekonomsko in moralno krizo države blaginje, predvsem njene (za)varovalne in blaginjske socialne politike. Delo kot temeljna evropska vrednota, katere pomen je izpostavil že M. Weber v svojem delu *»Protestantska etika in duh kapitalizma«*, tako znova prihaja v ospredje in predstavlja *»legitimno dolžnost«* posameznikov nasproti družbi oziroma skupnosti. Izpostavljanje pomena dela za zagotavljanje socialne vključenosti posameznikov in družbenih kategorij postaja tudi pomemben integrativni element skupne evropske socialne politike in evropskega socialnega modela. To se najočitneje odraža v sprejeti evropski strategiji zaposlovanja in socialnega vključevanja.

Kakor koli, princip aktivacije predstavlja novo obliko solidarnosti v globalni družbi, katero Streeck (v Prior in Sykes, 2001) poimenuje *»produktivistična-kompetitivna solidarnost«*. Kako uspešen in učinkovit pa je oziroma bo princip aktivacije kot mehanizem zagotavljanja solidarnosti v družbi, pa je odvisno od številnih dejavnikov, predvsem sprejetega koncepta socialne vključenosti in prožnosti oziroma odzivnosti politike na specifične probleme posameznikov in družbenih kategorij (t. i. reflektivna socialna politika – van Berkel in Roche, 2002). Pri tem je ključnega pomena predvsem implementacija te politike v prakso.

Na splošni ravni, princip aktivacije lahko pomembno prispeva k vzpostavitvi porušenega ravnotežja med interesi posameznikov in družbe, pri čemer lahko prinaša pozitivne rezultate posameznikom in družbi (ekonomiji) kot celoti. Posameznikom naj bi omogočal zmanjšanje negativnih posledic izključenosti s trga delov-

ne sile, povečanje zaposljivosti ter jim zagotavljal možnost uresničevanja pravice do dela, družbi kot celoti pa omogočil potrebno fleksibilnost, socialno kohezivnost ter gospodarsko rast. Seveda pa so mogoči tudi mnogo bolj črni scenariji, predvsem v primeru, če bi rekomodifikacija delovne sile vodila v preoblikovanje človeškega dela v tržno blago, ki mora biti na trgu delovne sile prodano po ceni, ki jo ta oblikuje.

Poudarjanje pomena vključenosti na trg delovne sile tako lahko postane problematično, če postane zaposlenost sama po sebi cilj in ne več sredstvo za doseganje socialne vključenosti oziroma polnopravnega državljanstva. V tem primeru lahko postane socialna politika zgolj servis (fleksibilnemu) trgu delovne sile oziroma mehanizem, ki zahteva od »rezervne« delovne sile, da sprejme fleksibilna delovna mesta in s tem prenaša tveganje s sistemske ravni na posameznika.

Aktivacijska socialna politika ima veliko potencialov, hkrati pa je tudi tveganje za posameznikovo svobodno in neodvisno življenje. Obstoječi rezultati implementacije aktivacijskih strategij in ukrepov kažejo, da aktivacija ne ruši v preteklosti vzpostavljenih razmerij med trgom delovne sile in sistemi (socialne) varnosti, spreminja se predvsem narava intervencije. Ta se pomika od redistribucije dohodka k redistribuciji priložnosti, pri čemer je ključnega pomena, kako so v posamezni družbi interpretirane priložnosti. Edino družbe, ki bodo sposobne zagotoviti možnost razvoja človeškega kapitala oziroma zagotoviti možnost vseživljenjskega učenja za vse in pod enakimi pogoji, bodo sposobne hkrati preseči tudi večno dilemo med (ekonomsko) učinkovitostjo in (socialno) varnostjo.

LITERATURA

- Bagguley, Paul (1994): Prisoners of the Beveridge dream? The political mobilisation of the poor against contemporary welfare regimes. V Langen, M. (ur.), *The State of Welfare*. Routledge: London, New York.
- Barbier, Jean-Claude (2003): The European Employment Strategy, a channel for activating social protection? Fotokopije.
- Barbier, Jean-Claude in Ludwig-Mayerhofer, Wolfgang (2004): Introduction: The many words of activation. *European Societies*, Vol 6, No. 4, str. 423–437.
- Beck, Ulrich (1992): *Risk Society: Towards a New Modernity*. Sage Publications: London.
- Beck, Ulrich (2000): *The Brave New World of Work*. Polity Press: Cambridge, Malden.
- Cox, Robert Henry (1998): The consequences of welfare reform: how conceptions of social rights are changing. *Journal of Social Policy*, vol. 21, no1, pp 1–16.
- Dahrendorf, Ralf (1994): *The Changing Quality of Citizenship*. V Steenbergen Bart van (ur), *The Condition of Citizenship*. Sage Publication: London, Thousand Oaks, New Delhi.
- Daly, Mary (2001): Globalization and the Bismarckian Welfare State. V Robert Sykes, Bruno Palier in Pauline M. Prior (ur), *Globalization and European Welfare States*. Palgrave: Hampshire, New York.
- Deacon, Bob (2000): *Globalization and Social Policy: The Threat to Equitable Welfare*. Geneva 2000 – The Next Step in Social Development, Occasional Paper no. 5.
- Dwyer, Peter (2000): *Welfare Rights and Responsibilities – Contesting Social Citizenship*. The Policy Press: Bristol.
- Esping-Andersen, Goul (1990): *The Tree Worlds of Welfare Capitalism*. Princeton University Press: Princeton, New Jersey.

- Esping-Andersen, Goul (ur.) (1996): *Welfare States in Transition. National Adaptation in Global Economies*. Sage Publications: London, Thousand Oaks, New Delhi.
- Esping-Andersen, Goul (1999): *Social Foundation of Postindustrial Economies*. Oxford University Press: Oxford.
- Ferrera, Maurizio in Rhodes, Martin (ur.) (2000): *Recasting European Welfare States*. Frank Cass Publishers: London, Portland.
- Geldof, Dirk (1999): *New Activation Policies: Promissis and Risks*. V *Linking Welfare and Work*. European Foundation of the improvement of Living and Working conditions. Dublin.
- Giddens, Anthony (1998): *The Third Way*. Cambridge: Polity.
- Gorz, Andre (1999): *Reclaiming Work – Beyond wage-based society*. Cambridge, Oxford, Malden: Polity Press.
- Hall, A. Peter (1993): *Policy Parasigms, Social Learning and the State. The Case of Economic Policymaking in Britain*. *Comparative Politics*, Vol. 25, No. 3, str. 275–296.
- Halvorsen, Rune in Per H Jensen (2004): *Activation in Scandinavian welfare policy. Denmark and Norway in a comparative perspective*. *European Societies*, Vol. 6, No. 4, str. 461–485.
- Hemerijck, Anton, in Van Kersbergen, Kees (1999): *Negotiated Policy Change: Towards a Theory of Institutional Learning in Tightly Coupled Welfare States*. V Dietmar Braun and Andreas Busch (ur.), *Public Policy and Political Ideas*. Edward Elgar: Cheltenham, UK.
- Hvinden, Bjorn (1999): *Activation: a Nordic Perspective*. V *Linking Welfare and Work*. European Foundation of the improvement of Living and Working conditions. Dublin.
- Jessop, Bob (1994): *The transition to postFordism and the Schumpeterian workfare state*. V Langen, M. (ur.), *The State of Welfare*. Routledge: London, New York.
- Jordan, Bill (1998): *The New Politics of Welfare: Social Justice in a Global Context*. London: Sage.
- Judge, Ken (2001): *Welfare to Work in the UK*. V Gilbert, N. in Van Voorhis, R.A. (ur.), *Activating the Unemployur. A Comparative Appraisal of Work-orientur Policies*. International Social Security Series, Vol. 3. Transaction Publishers: New Brunswick, London.
- Kolarič, Zinka (1990): *Socialna politika in družbene ter prostorske spremembe: doktorska disertacija*. FDV: Ljubljana.
- Kopač, Anja (2004): *Aktivacija – obrat v socialni politiki*. Znanstvena knjižnica FDV: Ljubljana.
- Kvist, Jon (2000): *Changing rights and obligations in unemployment compensation: Using fuzzy set theory to explore the diversity of Northern European policy developments in the 1990s*. ISSA – The Year 2000 International Research Conference on Social Security. Helsinki, 25–27 September, 2000. Dosegljivo na: <http://www.issa.int/eng/homef.htm>.
- Lødemel, Ivar in Trickey, Heather (2001): *A new Contract for Social Assistance*. V Lødemel Ivar in Trickey Heather (ur.), 'An Offer You Can't Refuse'. The Policy Press: Bristol.
- Madsen, Per Kongshøj (2002): *The Danish Model of Flexicurity: a Paradise – with some Snakes*. V Hedva Sartafi in Giuliano Bonoli (ur.), *Labour Market and Social Protection Reforms in International Perspective. Parallel or converging tracks?* Achgate: Hampshire, Burlington.
- Marshall, T. H. (1950): *Citizenship and Social Class*. University Press: Cambridge.
- Palier, Bruno (2001): *Beyond Retrenchment: four problems in current welfare state research and one suggestion how to overcome them*. V Clasen, J (ur), *What Future for Social Security?* Kluwer Law International: The Hague, London, Boston.
- Pascual, Amparo Serrano (2002): *Are European activation policies converging?* Contribution prepared for the IREC Conference, Aalborg, 28. Avg. Dosegljivo: http://www.socsci.auc.dk/irec/papers/Amparo_Serrano.pdf.
- Pierson, Paul (ed) (2001): *The new polity of the Welfare State*. Oxford University Press: Oxford.

- Powell, Martin (2002): The hidden History of Social Citizenship. *Citizenship Studies*, Vol. 6., no. 3, september 2002, str. 229–245.
- Prior, M. Pauline in Sykes, Robert (2001): Globalization and the European Welfare States: Evaluating the Theories and Evidence. V Robert Sykes, Bruno Palier in Pauline M. Prior (ur), *Globalization and European Welfare States*. Palgrave: Hampshire, New York.
- Rus, Veljko (1990): *Socialna država in družba blaginje*. Inštitut za sociologijo: Ljubljana.
- Sarfati, H. (2002): Labour Market and Social Protection Policies: Linkages and Interactions. V Sartafi, H. in Bonoli, G. (ur), *Labour Market and Social Protection Reforms in International Perspective. Parallel or converging tracks?* Achgate: Hampshire, Burlington.
- Scharpf, Fritz Wilhelm in Schmidt, Vivien A. (ur.) (2000): *Welfare and Work in the Open Economy. From Vulnerability to Competitiveness*. Vol. I. Oxford University Press: Oxford.
- Titmuss, Richard M. (1958): *Esseys on the Wefare States*. George Allen & Unwin: London.
- Van Berkel, Rik, Coenen, Harry in Dekker, Arjen (1999): Regulating the unemployed: from protection to participation. V Jens Lind in Iver Hornemann Møller (ur.), *Inclusion and exclusion: Unemployed and non-standard employment in Europe*. Alderhot: Ashgate.
- Van Berkel, Rik in Møller, Iver Hornemann (2002): The concept of activation. V Van Berkel R. in Møller I.H. (ur), *Active social policies in the EU. Inclusion through participation?* The Policy Press: Bristol.
- Van Berkel, Rik in Roche, Maurice (2002): Activation policies as reflexive social policies. V van Berkel Rik in Møller Iver Hornemann (ur), *Active social policies in the EU. Inclusion through participation?* The Policy Press: Bristol.
- Weber, Marx (1988): *Protestantska etika in duh kapitalizma*. Prevod: Ganter, Pavel in Vevar, Štefan. ŠKUC: Ljubljana.